”Jag vill ge spelmännen gott anseende och rädda låtarna till eftervärlden!”

□ — Jag tror att den sörmländska folkmusiken aldrig kommer att dö ut, säger Gustaf Wetter, den vördade åldermannen bland Sörmlands spelmän och en av de stora låtuppteckna rna i Sörmland. I Sörmlands spelmansförbunds arkiv — som ligger i nämndhusets källare i Gustaf Wetters hemstad Katrineholm — finns de 603 låtar som Wetter samlat sedan 1930. — Jag känner Sörmlands alla spelmän sedan 40 år tillbaka, säger Gustaf Wetter. Men de gamla gehör-spelmännen är i utdöende. Den unga generationen lär efter noter. För sina insatser hedrades Gustaf Wetter 1965 med Sörmlands läns landstings första kulturstipendium. Bland stipendiaterna var även Harry Martinsson.

Men Gustaf Wetter har inte bara kartlagt låtförekomsten och spelmanstraditionerna i västra Sörmland. Han började teckna upp låtar redan i 17-årsåldern — hemma i sin barndomsstad Gränna.

— Jag hade en god sagesman i min far, berättar Gustaf Wetter. Han var spelman, trakterade fiol, flöjt och dragspel.

Under mitt arbete med att rädda låtar från Gränna-bygden träffade jag många märkliga, gamla spelmän som Blinde Janne i Gränna och Spel-Jocke från Torpa.

□ ”INTE RIKTIGT KLOKA”

— Dåförtiden var spelmännen föraktade, sedda över axeln. De var ett kuriosum, ansågs för inte riktigt kloka. Men kanske är det också så att om man är riktigt klok kan man adrig bli en riktig spelman, säger Gustaf Wetter med ett leende.

— Men jag tog det som min livsuppgift att återupprätta spelmännen, att ge dem själva anseende och rädda till eftervärlden deras låtar!

— Ta t.ex. Sörmlands störste spelman Widmark. Han var en ringa torpare vid Lilla Kulltorp i Vingåker. Full upprättelse och erkännande fick han först på 70-årsdagen av sin död — den 6 maj 1948. Då reste Sörmlands spelmansförbund — på mitt initiativ — en minnessten över denne märklige spelman på den plats där hans lilla stuga en gång låg.

□ FOLKMUSIKEN INGET MUSEIFÖREMÅL!

När Södermanlands spelmansförbund bildades 1925 var Gustaf Wetter dess yngste medlem.

— Då trodde man att folkmusiken skulle komma att sluta som ett museiföremål, berättar Gustaf Wetter. Men i stället har vi fått uppleva ett ständigt stigande intresse.

□ ”MUSIKEN I HUVUDET”

— Vi har nu mellan 250—300 medlemmar. Utan landstingets hjälp hade vi inte kunnat ha någon utgivning av sörmländska låtar. Vi har själva låtit trycka tre olika låthäften.

— Varför skall man spela efter noter. Jag har det ju i huvudet, sade de gamla spelmännen. Men nu är noter en nödvändighet för att kunna bevara alla de gamla låtarna till eftervärlden och för att lära en ny generation spelmän att spela dem!

□ 603 LÅTAR

En väsentlig insats för att rädda den sörmländska folkmusiken har Gustaf Wetter själv utfört genom att samla 603 låtar. Ett livsverk i sju stora band — med sirlig piktur!

— Den första uppteckningen gjorde jag 1930 — hos en granne i Katrineholm — storspelmannen Carl-Erik Eriksson (1850—1938). Han var en fin traditionsbärare. Men det grämer mig att jag då bara var inriktad på att samla 1800-talslåtar, säger Gustaf Wetter och visar på några låtar med nog så djärv text, en folklig grovkornighet som gjorde det lättare för spelmännen att minnas sina låtar.

□ ”LÅTSAMLANDET — MIN LIVSUPPGIFT”

— När det gällt att ha energi för att fullfölja upptecknandet då har jag inte sviktat. Jag har tagit låtsamlandet som min livsuppgift. När jag var inkallad på 40-talet brukade jag ibland till och med ta bondpermis några timmar om jag visste att det fanns någon gammal spelman i närheten!

□ STORDONATION TILL SPELMANSFÖRBUNDET

— Jag skall donera till Sörmlands spelmansförbund alla mina handskrifter, alla mina klockarböcker från 1700- och 1800-talet samt alla de publikationer som jag har i min ägo — men som spelmansförbundet saknar i sitt arkiv, säger Gustaf Wetter. Nu skall jag bara ordna med ett gåvobrev!

— Det är ett elände med bokhyllor. De räcker aldrig till, säger Gustaf Wetter med ett kluriget småleende och letar bland sina överfyllda bokrader med låtuppteckningar från skilda håll — de flesta med dedikationer.

Som sig bör har Gustaf Wetter ett exlibris med en vackert tecknad fiol på.

□ ”EN LÄRD JÄKEL”

— En lärd jäkel, säger Gustaf Wetter och tar ned några böcker med fina dedikationer från Åbo-professorn Otto Andersson. Han skrev till dess han var 90 år. I serien ”Finlands svenska folkdiktning” gav han bl.a. ut folkdanser och sånglekar.

— I en av hans böcker har jag hittat Stora Malms brudmarsch. Men den finska varianten heter Brudmarsch från Munsala i Wasa-Trakten.

□ NATIONALSÅNG TILL FOLKMELODI

— Man gör många fynd när man bläddrar i böcker. Jag har t.ex. funnit att Sverige kanske är det enda land i världen som har en folkmelodi till sin nationalsång!

När ”Du gamla du fria” första gången sjöngs med Dybecks text 1844 hette den rätt och slätt ”Sång till Norden”. Sveriges namn är ju inte alls nämnt i sången!

Men melodien är medeltida. Den uppteckna des av Dybeck 1840.

□ ”KÄRESTANS DÖD”

— I Otto Anderssons finska uppteckningar kan man hitta 45 olika varianter av melodien till ”Du gamla, du fria” — från bl.a. Åbo, Vasa och Åland. Själv har jag hittat en sörmländsk uppteckning från 1820 av melodien!

En av de finska varianterna har titeln ”Kärestans död”. Det fina med Otto Andersson är att han tar med alla verserna i de olika varianterna.

En lustig liten stildetalj är att man fordom sjöng ”Hej, hoppsan-sa, tra-la-la-la” också i begravningsmarscherna och de mer tragiska visorna.

□ SKABRÖS TEXT TILL KORAL

— Snart kommer man underfund med att man inte kan dra någon gräns mellan folklig och andlig visa, mellan koral och folkmusik. Man kan hitta en skabrös tert till t. ex. en gammal koral, säger Gustaf Wetter.

Den folkliga musiken är äldst. Men det är med den saken som ett träd med två stammar — den folkliga och den kyrkliga musiken. Därifrån utgår allt!

□ DEN MEDELTIDA BALLADEN LEVER!

— Ibland kan man möta ute i bygderna en visa där man hör på musikens uppbyggnad att det måste röra sig om en medeltida ballad.

Den duktige Bengt Johnsson på Visarkivet har i sin doktorsavhandling visat att den medeltida balladen ännu lever kvar i Finlands-Sverige, i Åboland. Och alltså inte bara som man tidigare trott på Färöarna!

□ LÅTAR OCH KORALER

— Det här är min första bok om folkmusik, säger Gustaf Wetter och tar ned Dala-delen av det stora — och eftersökta — verket Svenska låtar. Nu har jag Svenska låtar komplett — det mäktiga verket redigerat av Olof Andersson, med låtuppteckningar från skilda landskap. Det utgavs med särskilt riksdagsanslag och under stora uppoffringar!

I Gustaf Wetters bokhyllor finns många rariteter t ex Olof Anderssons samling av ”Folkliga svenska koralmelodier” som kom ut 1945 — med bidrag från bl a Estland och Finlands-Sverige.

□ ”SPEL OPP I SPELEMÄNNER!”

Här finns också det eftersökta standardverket ”Från Sommarbygd till Vätterstrand”. I ett av verkets delar har Gustaf Wetter lyhört och medkännande gett fina porträtt av gamla spelmän i sin stora artikel kring sin hemtrakts låtar och spelmän.

Här finns också den enda bok som ännu har publicerats kring den svenska spelmansrörelsen — ”Spel opp i spelemännen” av professor Otto Andersson.

□ ROSENBERGS LÅTHÄFTE

På hedersplats i bokhyllan står Rosenbergs låthäfte med 420 sörmländska låtar, bl a danspolskor. Det har nyutgivits av Sörmlands spelmansförbund häromåret.

Rosenberg var från Mellösa utanför Flen. Han arbetade som klockare i Floda — och dog i Nora 1884.

Tunt och anspråkslöst är ett litet häfte som nyligen utgivits som privattryck av spelmannen Carl C G Axelsson i Flodafors som velat rädda till eftervärlden sin egen låt-tradition.

□ ”MAN SPELAR POLSKORNA FÖR FORT!”

— Gotland har många fina låtar, säger Gustaf Wetter och visar August Fredins samling ”Gotlandstoner” från 1910. Men också Dalarna och Skåne har stor rikedom på folkmusik. Fin och egenartad musik möter man också i Jämtland och Medelpad. Märlig musik finns uppteckna d från Hälsingland.

— Men en sak är genomgående. Man spelar polskorna för fort här i landet, säger Gustaf Wetter plötsligt och hötter med pekfingret.

□ ”SKICKLIGASTE STYRELSEN I SVERIGE”

— Och en sak är sann: att vi i Södermanlands spelmansförbund har den skickligaste styrelsen i Sverige — med unga, kunniga, energiska män som Arne Blomberg och Henry Sjöberg!, säger Gustaf Wetter och stryker under sina ord med en svepande gest. Vi ger ut en förnämlig tidskrift ”Sörmlandslåten” — som gratis distribueras ut till alla ordföranden i spelmansförbunden.

— Det är bara en sak och bläddrar i Svens jag inte fört dagbok. spelmansstämmor i Sö av Sörmlands gamla s

”Svenska låtar” saknar motstycke i världen!

□ — Jag har ofta varit ute med Sörmlands spelmansförbunds unge ordförande Arne Blomberg och samlat låtar, säger Gustaf Wetter och lutar sig mot ett vackert skåp — Katrineholms äldsta möbel, med smide från Wasatiden. Skåpet kommer från Ydre härad och har vacker blomdekor med årtalet inskrivet — Swinhult 1659.

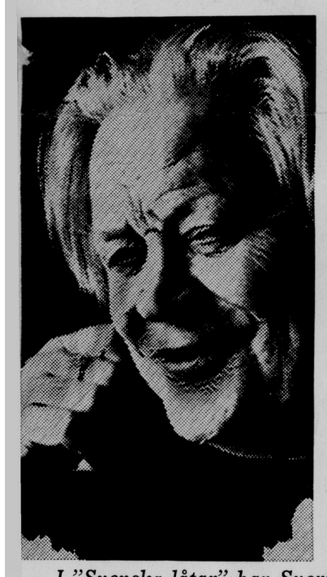

— I ”Svenska låtar” har Sverige en verklig skatt. Den saknar motstycke i världen!

— Senast jag var ute med Arne Blomberg var vi nere vid Näfveqvarn och lyssnade till två tvillingbröder som spelade låtar från sekelskiftet — på dragspel.

När de spelade — i sin ungdom — var de vana att få en femöring i hatten då och då. Men mest blev det runda plåtbitar som publiken fått från järnverket i Oxelösund.

□ EN AV DE STORA LÅTUPPTECKNARNA

Gustaf Wetter är själv en av Sörmlands stora låtuppteckna re — med sina 603 egenhändigt hopsamlade och uppteckna de låtar. 1924 kom Wetter till Katrineholm, 1930 började han att samla låtar.

Kopior av låtuppteckningarna finns nu både i Katrineholms stadsbiblioteks ”Sörmlandsrum” och hos Uppsala landsmåls- och folkminnesarkiv. Originalen finns i Sörmlands spelmansförbunds arkiv i Katrineholm.

□ BELLMAN-MUSIKER SAMLADE FOLKMUSIK

På ett värdigt sätt ansluter Gustaf Wetter till raden av fina svenska låtuppteckna re — från Olof Åhlström som satte musiken till Fredmans Epistlar sånger.

— Åhlström var en stor man, säger Gustaf Wetter. Han var också Sveriges skickligaste orgelspelare på sin tid. Han var född ute i Vårdinge och gav på slutet av 1700-talet ut sina ”Musikaliska tidsfördrif”.

1814—16 gav Åhlström ut ”Traditioner af svenska folkmelodier”. Den omfattade melodier från samtliga svenska landskap.

□ BAGGE — LEFFLER — DENCKER

Andra kända utgivare av gammal sörmländsk folkmusik är musikförläggaren Julius Bagge, Karl Petter Leffler och Nils Dencker.

— Dencker var folkhögskollärare och fil hedersdoktor, berättar Gustaf Wetter. Han var Sveriges lärdaste man vad det gäller jämförande låtforskning. Han var också oerhört kunnig när det gällde skillingtryck.

□ ”SVENSKA LÅTAR”

I början av 1920-talet började häradshövdingen Nils Andersson jättearbetet med att publicera det stora verket Svenska låtar som omfattar 15.000 låtar!

— Men nr 1 bland låtuppteckna rna var i alla fall Olof Andersson — spelman, frisörmästare och amanuens vid Musikhistoriska museet, säger Gustaf Wetter. Han var fantastisk. Han tecknade upp låtar han hörde med stenografisk snabbhet. Det var han som redigerade utgivningen av ”Svenska låtar”.

1.000-talet låtar hann han med att uppteckna i Sörmland år 1935 på uppdrag av Spelmansförbundet — 725 direkt efter spelmän och 276 från gamla klockarböcker.

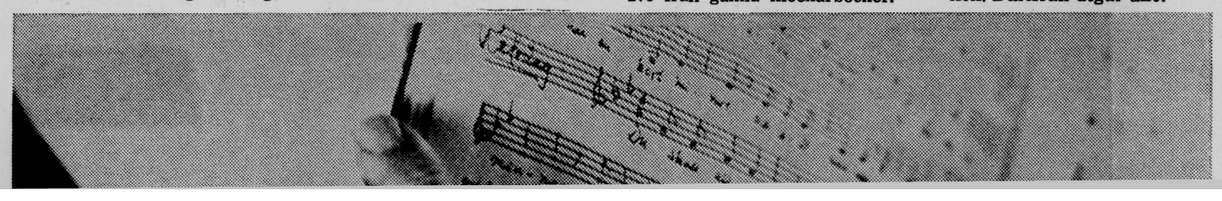

Fattigm med sv

— Sörmlands store spe spela a

— I Sörmland h på nyckelharpa och dragspel. Men fiol Wetter och vänder ler som ligger på he ma på Dalagatan kvarter”.

Lustig är en fattigmansfi Skåne, en äkta träskofiol

Musikrariteter

Svenska låtar” saknar motstycke i världen!

— Jag har ofta varit ute med Sörmlands spelmansförbunds unge ordfö-de Arne Blomberg och samlat låtar, säger Gustaf Wetter och lutar sig t ett vackert skåp — Katrineholms äldsta möbel, med smide från Wasa-n. Skåpet kommer från Ydre härad och har vacker blomdekor med år-t inskrivet — Swinhult 1659.

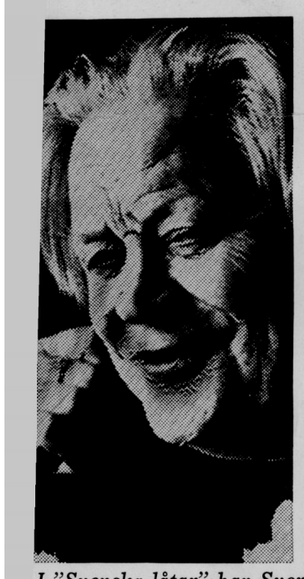

I ”Svenska låtar” har Sverige en verklig skatt. Den saknar motstycke i världen!

— Senast jag var ute med Ar- Blomberg var vi nere vid ifveqvarn och lyssnade till å tvillingbröder som spelade :ar från sekelskiftet — på agspel.

När de spelade — i sin ung-om — var de vana att få en möring i hatten då och då. en mest blev det runda plåt-tar som publiken fått från rnverket i Oxelösund.

□ EN AV DE STORA LÅTUPPTECKNARNA

Gustaf Wetter är själv en av örmlands stora låtupptecknare — med sina 603 egenhändigt hopsamlade och uppteckna de låtar. 1924 kom Wetter till Katrineholm, 1930 började han att samla låtar.

Kopior av låtuppteckningarna finns nu både i Katrineholms stadsbiblioteks ”Sörmlandsrum” och hos Uppsala landsmåls- och folkminnesarkiv. Originalen finns i Sörmlands spelmansförbunds arkiv i Katrineholm.

□ BELLMAN-MUSIKER SAMLADE FOLKMUSIK

På ett värdigt sätt ansluter Gustaf Wetter till raden av fina svenska låtuppteckna re — från Olof Åhlström som satte musiken till Fredmans Epistlar sånger.

— Åhlström var en stor man, säger Gustaf Wetter. Han var också Sveriges skickligaste orgelspelare på sin tid. Han var född ute i Vårdinge och gav på slutet av 1700-talet ut sina ”Musikaliska tidsfördrif”.

1814—16 gav Åhlström ut ”Traditioner af svenska folkmelodier”. Den omfattade melodier från samtliga svenska landskap.

□ BAGGE — LEFFLER — DENCKER

Andra kända utgivare av gammal sörmländsk folkmusik är musikförläggaren Julius Bagge, Karl Petter Leffler och Nils Dencker.

— Dencker var folkhögskollärare och fil hedersdoktor, berättar Gustaf Wetter. Han var Sveriges lärdaste man vad det gäller jämförande låtforskning. Han var också oerhört kunnig när det gällde skillingtryck.

□ ”SVENSKA LÅTAR”

I början av 1920-talet började häradshövdingen Nils Andersson jättearbetet med att publicera det stora verket Svenska låtar som omfattar 15.000 låtar!

— Men nr 1 bland låtupptecknarna var i alla fall Olof Andersson — spelman, frisörmästare och amanuens vid Musikhistoriska museet, säger Gustaf Wetter. Han var fantastisk. Han tecknade upp låtar han hörde med stenografisk snabbhet. Det var han som redigerade utgivningen av ”Svenska låtar”.

1.000-talet låtar hann han med att uppteckna i Sörmland år 1935 på uppdrag av Spelmansförbundet — 725 direkt efter spelmän och 276 från gamla klockarböcker.

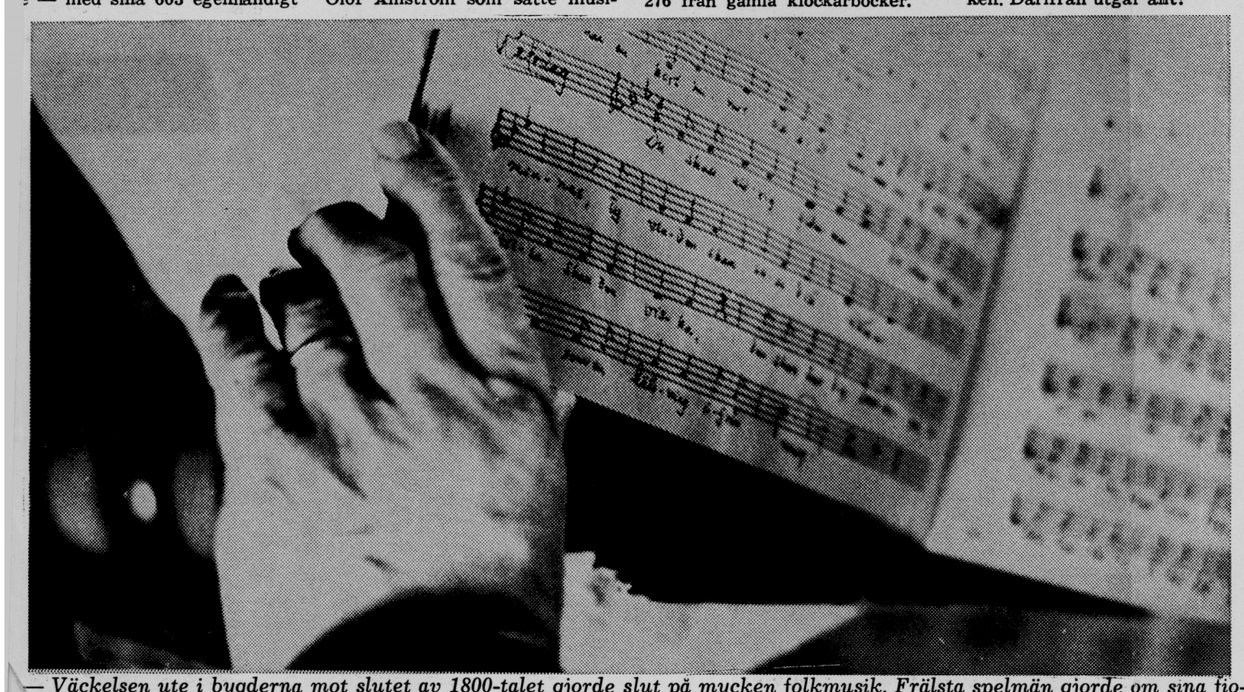

— Väckelsen ute i bygderna mot slutet av 1800-talet gjorde slut på mycken folkmusik. Frälsta spelmän gjorde om sina fio-ler till mathoar för hönsen, säger Gustaf Wetter och bläddrar i en av sina sju stora volymer med 603 egna uppteckningar av sörmländsk folkmusik.

□ MUSEIFÖREMÅL!

När Södermanlands spelmansförbund bildades 1925 var Gustaf Wetter dess yngste medlem.

— Då trodde man att folkmusiken skulle komma att sluta som ett museiföremål, berättar Gustaf Wetter. Men i stället har vi fått uppleva ett ständigt stigande intresse.

□ ”MUSIKEN I HUVUDET”

— Vi har nu mellan 250—300 medlemmar. Utan landstingets hjälp hade vi inte kunnat ha någon utgivning av sörmländska låtar. Vi har själva låtit trycka tre olika låthäften.

— Varför skall man spela efter noter. Jag har det ju i huvudet!

□ ”LÅTSAMLANDET — MIN LIVSUPPGIFT”

— När det gällt att ha energi för att fullfölja uppteckna ndet av Dybeck 1840. Ett livsverk i sju stora band — med sirlig piktur!

— Den första uppteckningen gjorde jag 1930 — hos en granne i Katrineholm — storspelmannen Carl-Erik Eriksson (1850—1938). Han var en fin traditionsbärare. Men det gräm er mig att jag då bara var inriktad på att samla 1800-talslåtar, säger Gustaf Wetter och visar på några låtar med nog så djärv text, en folklig grovkornighet som gjorde det lättare för spelmännen att minnas sina låtar.

□ ”LÅTSAMLANDET — MIN LIVSUPPGIFT”

— När det gällt att ha energi för att fullfölja uppteckna ndet av Dybeck 1840.

□ ”KÄRESTANS DÖD”

— I Otto Anderssons finska uppteckningar kan man hitta 45 olika varianter av melodien till ”Du gamla, du fria” — från bl.a. Åbo, Vasa och Åland. Själv har jag hittat en sörmländsk uppteckning från 1820 av melodien!

En av de finska varianterna har titeln ”Kärestans död”. Det fina med Otto Andersson är att han tar med alla verserna i de olika varianterna.

En lustig liten stildetalj är att man fordom sjöng ”Hej, hopp-san-sa, tra-la-la-la” också i begravningsmarscherna och de mer tragiska visorna.

□ SKABRÖS TEXT TILL KORAL

— Snart kommer man underfund med att man inte kan dra någon gräns mellan folklig och andlig visa, mellan koral och folkmusik. Man kan hitta en skabrös tert till t. ex. en gammal koral, säger Gustaf Wetter.

Den folkliga musiken är äldst. Men det är med den saken som ett träd med två stammar — den folkliga och den kyrkliga musiken. Därifrån utgår allt!

□ LÅTAR OCH KORALER

— Det här är min första bok om folkmusik, säger Gustaf Wetter och tar ned Dala-delen av det stora — och eftersökta — verket Svenska låtar. Nu har jag Svenska låtar komplett — det mäktiga verket redigerat av Olof Andersson, med låtuppteckningar från skilda landskap. Det utgavs med särskilt riksdagsanslag och under stora uppoffringar!

I Gustaf Wetters bokhyllor finns många rariteter t ex Olof Anderssons samling av ”Folkliga svenska koralmelodier” som kom ut 1945 — med bidrag från bl a Estland och Finlands-Sverige.

□ ”SPEL OPP I SPELEMÄNNER!”

Här finns också det eftersökta standardverket ”Från Sommarbygd till Vätterstrand”. I ett av verkets delar har Gustaf Wetter lyhört och medkännande gett fina porträtt av gamla spelmän i sin stora artikel kring sin hemtrakts låtar och spelmän.

Här finns också den enda bok som ännu har publicerats kring den svenska spelmansrörelsen — ”Spel opp i spelemännen” av professor Otto Andersson.

□ ROSENBERGS LÅTHÄFTE

På hedersplats i bokhyllan står Rosenbergs låthäfte med 420 sörmländska låtar, bl a danspolskor. Det har nyutgivits av Sörmlands spelmansförbund häromåret.

Rosenberg var från Mellösa utanför Flen. Han arbetade som klockare i Floda — och dog i Nora 1884.

Tunt och anspråkslöst är ett litet häfte som nyligen utgivits som privattryck av spelmannen Carl C G Axelsson i Flodafors som velat rädda till eftervärlden sin egen låt-tradition.

□ ”MAN SPELAR POLSKORNA FÖR FORT!”

— Gotland har många fina låtar, säger Gustaf Wetter och visar August Fredins samling ”Gotlandstoner” från 1910. Men också Dalarna och Skåne har stor rikedom på folkmusik. Fin och egenartad musik möter man också i Jämtland och Medelpad. Märlig musik finns uppteckna d från Hälsingland.

— Men en sak är genomgående. Man spelar polskorna för fort här i landet, säger Gustaf Wetter plötsligt och hötter med pekfingret.

□ ”SKICKLIGASTE STYRELSEN I SVERIGE”

— Och en sak är sann: att vi i Södermanlands spelmansförbund har den skickligaste styrelsen i Sverige — med unga, kunniga, energiska män som Arne Blomberg och Henry Sjöberg!, säger Gustaf Wetter och stryker under sina ord med en svepande gest. Vi ger ut en förnämlig tidskrift ”Sörmlandslåten” — som gratis distribueras ut till alla ordföranden i spelmansförbunden.

— Det är bara en sak som g och bläddrar i Svenska låt jag inte fört dagbok. För spelmansstämmor i Sörmlan av Sörmlands gamla spelmä

Fattigm med sva

— Sörmlands store spelm spela av n

— I Sörmland har på nyckelharpa och k dragspel. Men fiolen Wetter och vänder c ler som ligger på hed ma på Dalagatan i kvarter”.

Lustig är en fattigmansfiol Skåne, en äkta träskofiol

Musikrariteter i källar-arkiv

□ I ett anspråkslöst källarrum under Katrineholı nämndhus har Sörmlands spelmansförbund sitt ark Här finns många fina dyrgripar som den eftertrakta Sörmlandsdelen av Svenska låtar, K. P. Lefflers li häfte om sörmländsk folkmusik i serien Sörmlands ä re kulturhistoria, Forsslunds ”Med Dalälven från källı na till havet”, komplett i vackra skinnband, med mår fina låtuppteckningar, oersättliga handskrifter, gan kantorsböcker med folkmusik, ”Diverse dansmusik Appelqvist”, en jättelåda med dokumentärt material bandinspelningar och filmer, all spelmanskorresp dens sedan 1930 — och inte minst Olof Anderssons (Gustaf Wetters unika originalupptecknigar av sö ländsk folkmusik.

Tidigare artiklar i serien har varit införda i LT den 25.1 och 2.2.

lderman bland spelmännen:

elmännen gott anseende 'arna till eftervärlden!"

ligger i nämndhusets källare i Gustaf ters hemstad Katrineholm — finns de åtar som Wetter samlat sedan 1930. ıg känner Sörmlands alla spelmän se- 40 år tillbaka, säger Gustaf Wetter. de gamla gehör-spelmännen är i ut-

döende. Den unga generationen lär efter noter. För sina insatser hedrades Gustaf Wetter 1965 med Sörmlands läns landstings första kulturstipendium. Bland stipendiaterna var även Harry Martinsson.

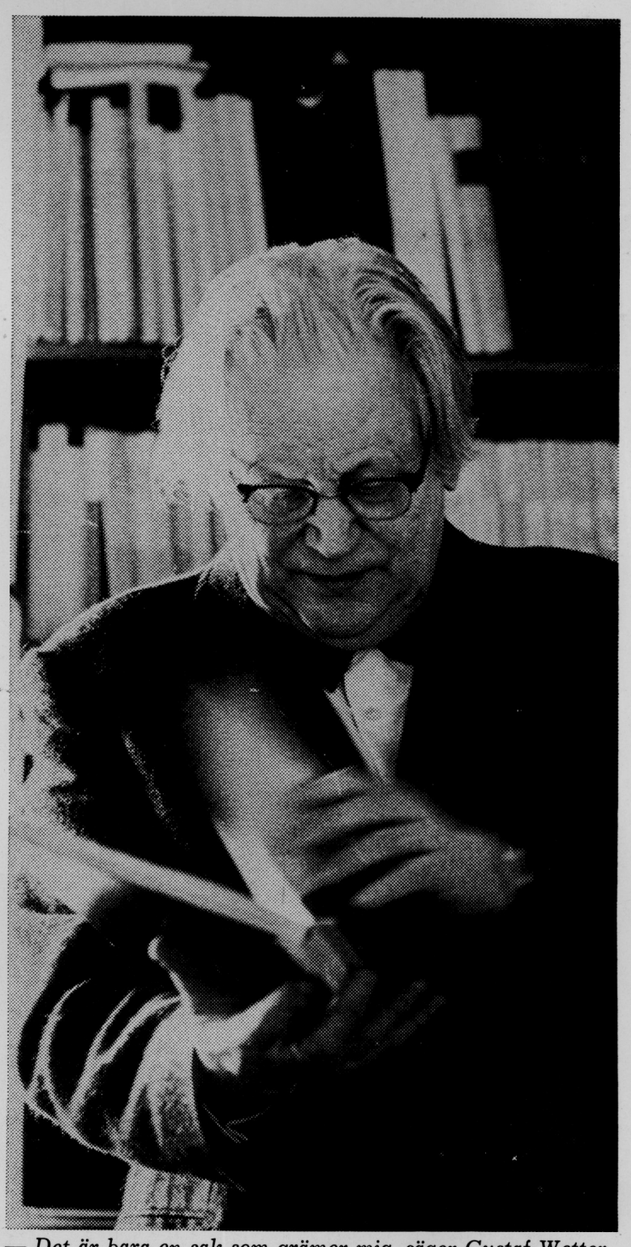

— Det är bara en sak som grämer mig, säger Gustaf Wetter och bläddrar i Svenska låtars Sörmlandsdel, nämligen att jag inte fört dagbok. För ingen har min erfarenhet från spelmansstämmor i Sörmland och jag har träffat nästan alla av Sörmlands gamla spelmän.

var vudet, sade de gamla spelmännen. Men nu är noter en nödvändighet för att kunna bevara alla de gamla låtarna till eftervärlden och för att lära en ny generation spelmän att spela dem!

☐ 603 LÅTAR

En väsentlig insats för att rädda den sörmländska folkmusiken har Gustaf Wetter själv utfört genom att samla 603 låtar. Ett livsverk i sju stora band — med sirlig piktur!

— Den första uppteckningen gjorde jag 1930 — hos en granne i Katrineholm — storspelmannen Carl-Erik Eriksson (1850—1938). Han var en fin traditionsbärare. Men det grämer mig att jag då bara var inriktad på att samla 1800-talslåtar, säger Gustaf Wetter och visar på några låtar med nog så djärv text, en folklig grovkornighet som gjorde det lättare för spelmännen att minnas sina låtar.

☐ "LÅTSAMLANDET — MIN LIVSUPPGIFT"

— När det gällt att ha energi för att fullfölja uppteckna det då har jag inte sviktat. Jag har tagit låtsamlandet som min livsuppgift. När jag var inkallad på 40-talet brukade jag ibland till och med ta bondpermis några timmar om jag visste att det fanns någon gammal spelman i närheten!

☐ STORDONATION TILL SPELMANSFÖRBUNDET

— Jag skall donera till Sörmlands spelmansförbund alla mina handskrifter, alla mina klockarböcker från 1700- och 1800-talet samt alla de publikationer som jag har i min ägo — men som spelmansförbundet saknar i sitt arkiv, säger Gustaf Wetter. Nu skall jag bara ordna med ett gåvobrev!

— Det är ett elände med bokhyllor. De räcker aldrig till, säger Gustaf Wetter med ett klurigt småleende och letar bland sina överfyllda bokrader med låtuppteckningar från skilda håll — de flesta med dedikationer.

Som sig bör har Gustaf Wetter ett exlibris med en vackert tecknad fiol på,

☐ "EN LÄRD JÄKEL"

— En lärd jäkel, säger Gustaf Wetter och tar ned några böcker med fina dedikationer från Åbo-professorn Otto Andersson. Han skrev till dess han var 90 år. I serien "Finlands svenska folkdiktning" gav han bl.a. ut folkdanser och sånglekar.

— I en av hans böcker har jag hittat Stora Malms brudmarsch. Men den finska varianten heter Brudmarsch från Munsala i Wasa-Trakten.

☐ NATIONALSÅNG TILL FOLKMELODI

— Man gör många fynd när man bläddrar i böcker. Jag har t.ex. funnit att Sverige kanske är det enda land i världen som har en folkmelodi till sin nationalsång!

När "Du gamla du fria" första gången sjöngs med Dybecks text 1844 hette den rätt och slätt "Sång till Norden". Sveriges namn är ju inte alls nämnt i sången!

Men melodien är medeltida. Den uppteckades av Dybeck 1840.

☐ "KÄRESTANS DÖD"

— I Otto Anderssons finska uppteckningar kan man hitta 45 olika varianter av melodien till "Du gamla, du fria" — från bl.a. Åbo, Vasa och Åland. Själv har jag hittat en sörmländsk uppteckning från 1820 av melodien!

En av de finska varianterna har titeln "Kärestans död". Det fina med Otto Andersson är att han tar med alla verserna i de olika varianterna.

En lustig liten stildetalj är att man fordom sjöng "Hej, hoppsan-sa, tra-la-la-la" också i begravningsmarscherna och de mer tragiska visorna.

☐ SKABRÖS TEXT TILL KORAL

— Snart kommer man underfund med att man inte kan dra någon gräns mellan folklig och andlig visa, mellan koral och folkmusik. Man kan hitta en skabrös tert till t.ex. en gammal koral, säger Gustaf Wetter.

Den folkliga musiken är äldst. Men det är med den saken som ett träd med två stammar — den folkliga och den kyrkliga musiken. Därifrån utgår allt!

☐ DEN MEDELTIDA BALLADEN LEVER!

— Ibland kan man möta ute i bygderna en visa där man hör på musikens uppbyggnad att det måste röra sig om en medeltida ballad.

Den duktige Bengt Johnsson på Visarkivet har i sin doktorsavhandling visat att den medeltida balladen ännu lever kvar i Finlands-Sverige, i Åboland. Och alltså inte bara som man tidigare trott på Färöarna!

☐ LÅTAR OCH KORALER

— Det här är min första bok om folkmusik, säger Gustaf Wetter och tar ned Dala-delen av det stora — och eftersökta — verket Svenska låtar. Nu har jag Svenska låtar komplett — det mäktiga verket redigerat av Olof Andersson, med låtuppteckningar från skilda landskap. Det utgavs med särskilt riksdagsanslag och under stora uppoffringar!

I Gustaf Wetters bokhyllor finns många rariteter t ex Olof Anderssons samling av "Folkliga svenska koralmelodier" som kom ut 1945 — med bidrag från bl a Estland och Finlands-Sverige.

☐ "SPEL OPP I SPELEMÄNNER!"

Här finns också det eftersökta standardverket "Från Sommarbygd till Vätterstrand". I ett av verkets delar har Gustaf Wetter lyhört och medkännande gett fina porträtt av gamla spelmän i sin stora artikel kring sin hemtrakts låtar och spelmän.

Här finns också den enda bok som ännu har publicerats kring den svenska spelmansrörelsen — "Spel opp i spelemännen" av professor Otto Andersson.

☐ ROSENBERGS LÅTHÄFTE

På hedersplats i bokhyllan står Rosenbergs låthäfte med 420 sörmländska låtar, bl a danspolskor. Det har nyutgivits av Sörmlands spelmansförbund häromåret.

Rosenberg var från Mellösa utanför Flen. Han arbetade som klockare i Floda — och dog i Nora 1884.

Tunt och anspråkslöst är ett litet häfte som nyligen utgivits som privattryck av spelmannen Carl C G Axelsson i Flodafors som velat rädda till eftervärlden sin egen låt-tradition.

☐ "MAN SPELAR POLSKORNA FÖR FORT!"

— Gotland har många fina låtar, säger Gustaf Wetter och visar August Fredins samling "Gotlandstoner" från 1910. Men också Dalarna och Skåne har stor rikedom på folkmusik. Fin och egenartad musik möter man också i Jämtland och Medelpad. Märlig musik finns uppteckna från Hälsingland.

— Men en sak är genomgående. Man spelar polskorna för fort här i landet, säger Gustaf Wetter plötsligt och hötter med pekfingret.

☐ "SKICKLIGASTE STYRELSEN I SVERIGE"

— Och en sak är sann: att vi i Södermanlands spelmansförbund har den skickligaste styrelsen i Sverige — med unga, kunniga, energiska män som Arne Blomberg och Henry Sjöberg!, säger Gustaf Wetter och stryker under sina ord med en svepande gest. Vi ger ut en förnämlig tidskrift "Sörmlandslåten" — som gratis distribueras ut till alla ordföranden i spelmansförbunden.

aknar en!

ansförbunds unge ordfö- taf Wetter och lutar sig , med smide från Wasa- cker blomdekor med år-

ken till Fredmans Epistlar sånger.

— Åhlström var en stor man, säger Gustaf Wetter. Han var också Sveriges skickligaste orgelspelare på sin tid. Han var född ute i Vårdinge och gav på slutet av 1700-talet ut sina "Musikaliska tidsfördrif".

1814—16 gav Åhlström ut "Traditioner af svenska folkmeodier". Den omfattade melodier från samtliga svenska landskap.

☐ BAGGE — LEFFLER — DENCKER

Andra kända utgivare av gamal sörmländsk folkmusik är musikförläggaren Julius Bagge, Karl Wetter Leffler och Nils Dencker.

— Dencker var folkhögskollärare och fil hedersdoktor, berätar Gustaf Wetter. Han var Sveriges lärdaste man vad det gäller jämförande låtforskning. Han var också oerhört kunnig när det gällde skillingtryck.

☐ "SVENSKA LÅTAR"

I början av 1920-talet började landshövdingen Nils Andersson jättearbetet med att publicera det stora verket Svenska låtar som omfattar 15.000 låtar!

— Men nr 1 bland låtuppteckna var i alla fall Olof Andersson — spelman, frisörlärlingen och amanuens vid Musikhistoriska museet, säger Gustaf Wetter. Han var fantastisk. Han kunnade upp låtar han hörde i stenografisk snabbhet. Det var han som redigerade utgivningen av "Svenska låtar".

1000-talet låtar hann han med att upptecknа i Sörmland år 1935 på uppdrag av Spelmansförbundet 1925 direkt efter spelmän och från gamla klockarböcker.

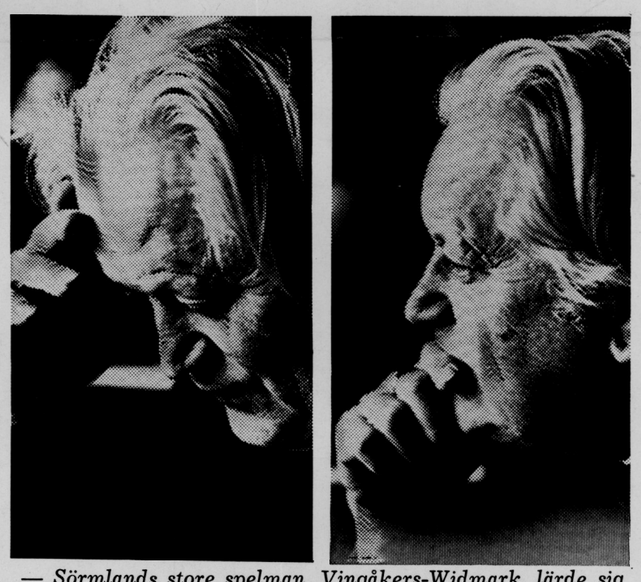

— Sörmlands store spelman, Vingåkers-Widmark, lärde sig spela av näcken, sägs det . . .

— I Sörmland har det spelats mycket folkmusik på nyckelharpa och klarinett — och naturligtvis på dragspel. Men fiolen står i särklass!, säger Gustaf Wetter och vänder och vrider på sina vackra fioler som ligger på hedersplats ovanpå pianot — hemma på Dalagatan i Katrineholm, "i villolärarnas kvarter".

Fattigmans-fiol med svartstråke

Lustig är en fattigmansfiol från Skåne, en äkta träskofiol med svart tagel i stråken — det blev billigare så. Men snäckan har utsökt vacker form

mer mig att jag då bara var inriktad på att samla 1800-talslåtar, säger Gustaf Wetter och visar på några låtar med nog så djärv text, en folklig grovkornighet som gjorde det lättare för spelmännen att minnas sina låtar.

□ "LÅTSAMLANDET — MIN LIVSUPPGIFT"

— När det gällt att ha energi för att fullfölja uppteckna det

ıknar
·n!

sförbunds unge ordfö-
f Wetter och lutar sig
ned smide från Wasa-
er blomdekor med år-

·n till Fredmans Epistlar sånger.
— Åhlström var en stor man, ger Gustaf Wetter. Han var också Sveriges skickligaste orlspelare på sin tid. Han var dd ute i Vårdinge och gav på ıtet av 1700-talet ut sina "Muıaliska tidsfördrif".

1814—16 gav Åhlström ut raditioner af svenska folkmelier". Den omfattade melodier ın samtliga svenska landskap.

□ BAGGE — LEFFLER — DENCKER

Andra kända utgivare av gaml sörmländsk folkmusik är muförläggaren Julius Bagge, Karl :ter Leffler och Nils Dencker.

– Dencker var folkhögskolläe och fil hedersdoktor, berät- Gustaf Wetter. Han var ·riges lärdaste man vad det er jämförande låtforskning. ı var också oerhört kunnig det gällde skillingtryck.

| "SVENSKA LÅTAR"

början av 1920-talet började ıdshövdingen Nils Anders- jättearbetet med att publi- det stora verket Svenska · som omfattar 15.000 låtar!

· Men nr 1 bland låtuppnarna var i alla fall Olof ersson — spelman, frisörtare och amanuens vid Mustoriska museet, säger Gustaf ter. Han var fantastisk. Han nade upp låtar han hörde stenografisk snabbhet. Det han som redigerade utgiven av "Svenska låtar".

)00-talet låtar hann han med pptecknıa i Sörmland år 1935)pdrag av Spelmansförbundet 5 direkt efter spelmän och rån gamla klockarböcker.

ett gåvobrev!

— Det är ett elände med bokhyllor. De räcker aldrig till, säger Gustaf Wetter med ett kluriget småleende och letar bland sina överfyllda bokrader med låtuppteckningar från skilda håll — de flesta med dedikationer.

Som sig bör har Gustaf Wetter ett exlibris med en vackert tecknad fiol på.

□ "EN LÄRD JÄKEL"

— En lärd jäkel, säger Gustaf Wetter och tar ned några böcker med fina dedikationer från Åbo-professorn Otto Andersson. Han skrev till dess han var 90 år. I serien "Finlands svenska folkdiktning" gav han bl.a. ut folkdanser och sånglekar.

— I en av hans böcker har jag hittat Stora Malms brudmarsch. Men den finska varianten heter Brudmarsch från Munsala i Wasa-Trakten.

□ NATIONALSÅNG TILL FOLKMELODI

— Man gör många fynd när man bläddrar i böcker. Jag har t.ex. funnit att Sverige kanske är det enda land i världen som har en folkmelodi till sin nationalsång!

När "Du gamla du fria" första gången sjöngs med Dybecks text 1844 hette den rätt och slätt "Sång till Norden". Sveriges namn är ju inte alls nämnt i sången!

Men melodien är medeltida. Den upptecknades av Dybeck 1840.

□ "KÄRESTANS DÖD"

— I Otto Anderssons finska uppteckningar kan man hitta 45 olika varianter av melodien till "Du gamla, du fria" — från bl.a. Åbo, Vasa och Åland. Själv har jag hittat en sörmländsk uppteckning från 1820 av melodien!

En av de finska varianterna har titeln "Kärestans död". Det fina med Otto Andersson är att han tar med alla verserna i de olika varianterna.

En lustig liten stildetalj är att man fordom sjöng "Hej, hoppsan-sa, tra-la-la-la" också i begravningsmarscherna och de mer tragiska visorna.

□ SKABRÖS TEXT TILL KORAL

— Snart kommer man underfund med att man inte kan dra någon gräns mellan folklig och andlig visa, mellan koral och folkmusik. Man kan hitta en skabrös tert till t. ex. en gammal koral, säger Gustaf Wetter.

Den folkliga musiken är äldst. Men det är med den saken som ett träd med två stammar — den folkliga och den kyrkliga musiken. Därifrån utgår allt!

— och eftersökta — verket Svenska låtar. Nu har jag Svenska låtar komplett — det mäktiga verket redigerat av Olof Andersson, med låtuppteckningar från skilda landskap. Det utgavs med särskilt riksdagsanslag och under stora uppoffringar!

I Gustaf Wetters bokhyllor finns många rariteter t ex Olof Anderssons samling av "Folkliga svenska koralmelodier" som kom ut 1945 — med bidrag från bl a Estland och Finlands-Sverige.

□ "SPEL OPP I SPELEMÄNNER!"

Här finns också det eftersökta standardverket "Från Sommarbygd till Vätterstrand". I ett av verkets delar har Gustaf Wetter lyhört och medkännande gett fina porträtt av gamla spelmän i sin stora artikel kring sin hemtrakts låtar och spelmän.

Här finns också den enda bok som ännu har publicerats kring den svenska spelmansrörelsen — "Spel opp i spelemännen" av professor Otto Andersson.

□ ROSENBERGS LÅTHÄFTE

På hedersplats i bokhyllan står Rosenbergs låthäfte med 420 sörmländska låtar, bl a danspolskor. Det har nyutgivits av Sörmlands spelmansförbund häromåret.

Rosenberg var från Mellösa utanför Flen. Han arbetade som klockare i Floda — och dog i Nora 1884.

Tunt och anspråkslöst är ett litet häfte som nyligen utgivits som privattryck av spelmannen Carl C G Axelsson i Flodafors som velat rädda till eftervärlden sin egen låt-tradition.

□ "MAN SPELAR POLSKORNA FÖR FORT!"

— Gotland har många fina låtar, säger Gustaf Wetter och visar August Fredins samling "Gotlandstoner" från 1910. Men också Dalarna och Skåne har stor rikedom på folkmusik. Fin och egenartad musik möter man också i Jämtland och Medelpad. Märlig musik finns upptecknad från Hälsingland.

— Men en sak är genomgående. Man spelar polskorna för fort här i landet, säger Gustaf Wetter plötsligt och hötter med pekfingret.

□ "SKICKLIGASTE STYRELSEN I SVERIGE"

— Och en sak är sann: att vi i Södermanlands spelmansförbund har den skickligaste styrelsen i Sverige — med unga, kunniga, energiska män som Arne Blomberg och Henry Sjöberg!, säger Gustaf Wetter och stryker under sina ord med en svepande gest. Vi ger ut en förnämlig tidskrift "Sörmlandslåten" — som gratis distribueras ut till alla ordföranden i spelmansförbunden.

— Det är bara en sak som grämer mig, säger Gustaf Wetter och bläddrar i Svenska låtars Sörmlandsdel, nämligen att jag inte fört dagbok. För ingen har min erfarenhet från spelmansstämmor i Sörmland och jag har träffat nästan alla av Sörmlands gamla spelmän.

Fattigmans-fiol med svartstråke

— Sörmlands store spelman, Vingåkers-Widmark, lärde sig spela av näcken, sägs det . . .

— I Sörmland har det spelats mycket folkmusik på nyckelharpa och klarinett — och naturligtvis på dragspel. Men fiolen står i särklass!, säger Gustaf Wetter och vänder och vrider på sina vackra fioler som ligger på hedersplats ovanpå pianot — hemma på Dalagatan i Katrineholm, "i villolärarnas kvarter".

Lustig är en fattigmansfiol från Skåne, en äkta träskofiol med svart tagel i stråken — det blev billigare så. Men snäckan har utsökt vacker form.

En hakhållare har byggts på av ingen mindre än Karl Friberg — Svenska Fiolbyggarförbundets störste som var polis i Stockholm!

Fiolen är en gåva till Sörmlands spelmansförbund av hr Gunnar Sjögren, Bandhagen.

□ NASAL TON I TRÄSKOFIOL

— Träskofiolen är stämd på samma sätt som andra fioler — men litet högre säger Gustaf Wetter. Tonen blir nasal. Malmö spelmanslag ställer ledigt upp med 10—12 träskofiolspelmän. Men instrumentet har aldrig funnits allmänt i Sörmland!

Tre fioler är Gustaf Wetter särskilt stolt över. De är alla svensk-byggda — en altfiol och två "vanliga" fioler.

De har byggts av John Ericson i Eskilstuna, Carl H. Ling i Skebokvarn och av Alfred S Åberg i Enskede — tre välkända fiolbyggare.

Åbergs fiol har särskild dedikation till Gustaf Wetter, en gåva på 60-årsdagen från Sörmlands spelmansförbund!

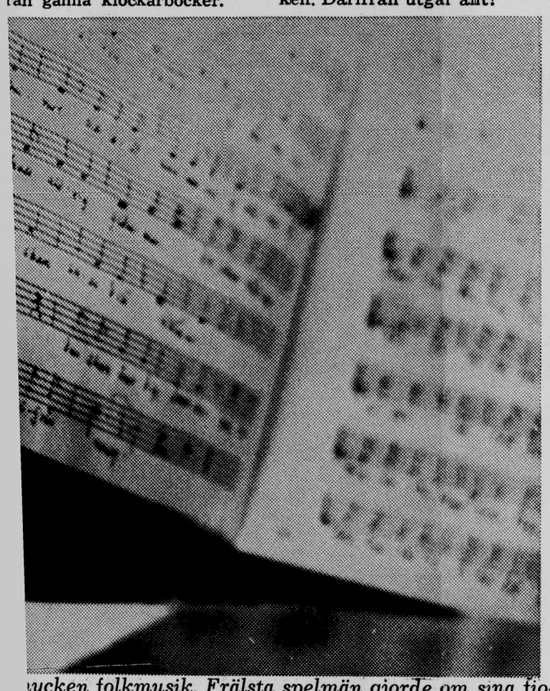

ıycken folkmusik. Frälsta spelmän gjorde om sina fio- sina sju stora volymer med 603 egna uppteckningar av

Musikrariteter i källar-arkiv

□ I ett anspråkslöst källarrum under Katrineholms nämndhus har Sörmlands spelmansförbund sitt arkiv. Här finns många fina dyrgripar som den eftertraktade Sörmlandsdelen av Svenska låtar, K. P. Lefflers lilla häfte om sörmländsk folkmusik i serien Sörmlands äldre kulturhistoria, Forsslunds "Med Dalälven från källorna till havet", komplett i vackra skinnband, med många fina låtuppteckningar, oersättliga handskrifter, gamla kantorsböcker med folkmusik, "Diverse dansmusik av Appelqvist", en jättelåda med dokumentärt material — bandinspelningar och filmer, all spelmanskorrespondens sedan 1930 — och inte minst Olof Anderssons och Gustaf Wetters unika originaluppteckningar av sörmländsk folkmusik.

Tidigare artiklar i serien har varit införda i LT den 12.1, 25.1 och 2.2.

TEXT: CHRISTER DUKE

FOTO: THOMAS BRANDT